

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«ҒҮЛЫМ ЖАҢЕ БІЛІМ - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

		advancing lexical-grammatical skills of secondary school students	
1849.	Ermekova R., Amzina K., Adambay Sh.	Methods of using icts in teaching english language in kazakhstan	7852
1850.	Baltabai S.K.	Top online platforms for improving listening skills in foreign language teaching	7856
1851.	Imangaliyeva M.	Analyzing the impact of open educational resources on academic achievement	7862
1852.	Kaldybay M.	Self - study in learning foreign language	7866
1853.	Konakbayeva A.B.	From conventional to multimodal reading: new approaches in teaching english	7869
1854.	Ryskulbek A. Kh., Kaliyeva A. A.	Modern innovations in teaching foreign languages	7873
1855.	Shander D.	The english language acquisition: Why are you still unable to speak it?	7878
1856.	Tangatar A.	The role of graphic organisers in teaching writing skills	7882
1857.	Yerbulatova Zh. M.	Modern innovations in teaching foreign languages	7886
1858.	Zhangabek A. O.	Digital storytelling in efl: enhancing writing and reading skills	7889
1859.	Абай Е. С.	Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын пікірталас әдісі туралы	7896
1860.	Акимбекова К.Ж.	Феномен фальшивой дружбы в рассказе оскара уайльда «преданный друг»	7898
1861.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	7903

1862.	Дүйсенғали Б. Ж., Ақылбаева Ж. Қ.	«Shadowing» (көлеңкелі қайталау) әдісінің білім беру құралы ретінде оқушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға әсері	7907
1863.	Жаңабай Д. А.	Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін көркем әдебиетті пайдалану	7910
1864.	Кайратова А. К.	Современные технологии в обучении иностранным языкам: инновации и перспективы	7912
1865.	Кульжин Қ. Н.	Повышение мотивации и учебной активности обучающихся через нейросетевые технологии в веб-приложениях	7915
1866.	Ма мырова Ф. Н.	Инновационные технологии в реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода к обучению иностранным языкам в вузе	7919
1867.	Нәрібек Б. С.	Мектептегі ағылшын тілін оқыту үдерісіне мобильді құрылғыларды кіріктіру	7924

ПОДСЕКЦИЯ 13.2 КОНСОЛИДАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

1868.	Amirbekov M. M., Makhambetova Zh. T.	The problem of bullying among adolescents in the republic of kazakhstan	7926
1869.	Bektaу N.S.	Review on the effectiveness of digital teaching tools in the school education process	7929
1870.	Kaliyeva A. A., Ryskulbek A. Kh.	Enhancing students' motivation and engagement through inquiry-based learning	7931
1871.	Tazhibay A. M.	Influence of professional guidance for the effective career choice	7937
1872.	Аубакирова С. Т.	Тілдік білім – құндылық бағдар қалыптастырудың маңызды құралы	7942
1873.	Амангелди Д.	Балалардың даму қабілеттіліктеріне деген кеңістікті қалыптастырудағы	7947

		шахмат ойынының маңызы	
1874.	Әшір А. С.	Аз қамтылған отбасындағы балаларды мектеп ортасына әлеуметтендіру	7950
1875.	Әшір А. Т.	Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бастауыш сынып оқушыларын психологиялық қолдау	7953
1876.	Байтуған Г.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда цифрлық технологияларды пайдалану	7956
1877.	Гайсин А. И.	Сущность понятия «эмоциональное неблагополучие студентов»	7959
1878.	Горбунова К. В.	О психологической природе ценностных представлений как регуляторов поведения личности	7962
1879.	Дарбаева Г. Қ.	Цифрлық дәуірде педагог-психологтардағы кәсіби Стресс мәселелері	7966
1880.	Даулетқызы А.	Режиссерлік ойын арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін дамыту	7969
1881.	Джаппарова Л.А.	Университет жағдайында шетел студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру	7973
1882.	Дихан А. Б.	Жаңа форматтағы педагогиканың даму үрдісі мен мәселелері	7976
1883.	Ерқасым Н. Т.	Аз қамтылған отбасы балаларын әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық шарттары	7980
1884.	Ермекова С. А.	Метанавық целеполагания: возможности развития через систему профессиональной ориентации	7984
1885.	Жапекова М. Н.	Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасына эмоционалды интеллекттің ықпалы	7988
1886.	Жумабай Ә. К.	Жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру мәселелері	7993
1887.	Жумабекова Ф.	Синдром самозванца среди зуммеров: влияние цифровых технологий и социально-культурных факторов	7998
1888.	Задаев О. Т.	Болашақ әлеуметтік педагогтердің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру: теориялық және	8001

		практикалық аспектілер	
1889.	Исмаил Н.	Балалар үйіндегі жеткіншектерді еңбекке баулуды әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың жүйесі	8003
1890.	Кабдуалиева А. Ж.	Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности образовательной организации	8006
1891.	Кошенова М. М.	Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың заманауи көрінісі	8011
1892.	Кудайбергенова А. Т.	Жасөспірімдердің оқу мотивациясын қалыптастыру мүмкіндіктері	8015
1893.	Кулдашева Н.У.	Студенттердің психологиялық денсаулығын зерттеу ерекшеліктері	8017
1894.	Кулдашева Н.У. Ырымбаева Н. А.	Болашақ педагогтардың цифрлық мәдениетін дамыту жолдары	8020
1895.	Кульмагамбетова Г. С.	Процесс ознакомления с предметным миром как инструмент развития словарного запаса у детей младшего дошкольного возраста	8023
1896.	Куршева А. В.	К проблеме влияния родительского стиля воспитания на развитие самооценки у детей	8028
1897.	Кусаинова Т. К.	Библиотерапия арқылы жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері	8032
1898.	Қабдулуахит М. Б.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдарымын бағалау	8035
1899.	Лукашкина А. Т.	О некоторых психологических проблемах детской одаренности	8039
1900.	Моминова Г. М.	Творческий потенциал школьников как фактор успешной академической социализации	8043
1901.	Мұратқызы А., Байтана Ә. Е.	Театр педагогикасы тарихының оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда қолданылуы	8046
1902.	Мұратова Д. Т.	Арт-терапия әдістерімен жасөспірімдердің өзіндік қарым-	8051

		қатынасын оңтайландыру	
1903.	Нуриева Д. Р.	Цифровая трансформация педагогики: роль информационных технологий в повышении квалификации преподавателей	8055
1904.	Сабыржан А. Б.	Эмиль реджио педагогикасы негізінде балалардың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың мүмкіндіктері (ересек топ)	8059
1905.	Сарқыт Е. М.	Ж.Аймауытовтың қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған білім беру мазмұны және әлемдік әдістемелік ұстанымдармен сабақтастық	8062
1906.	Соколова К. И.	Исследование трудностей обучения студентов с СДВГ	8065
1907.	Спандияр П. Ж.	Инновациялық мектептер жағдайында жеткіншектердің мамандық таңдау мотивациясын қалыптастыру	8069
1908.	Сұлтанова А. Н.	Жобалық оқыту әдісі оқушылардың мотивациясын арттыру құралы ретінде	8072
1909.	Тайгарина А. Э.	Психикалық дамуы тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларының инклюзивті ортаға бейімделу ерекшеліктері	8076
1910.	Тұрлыбаева Ж. С.	Шетелдік оқушыларды қазақстанның білім беру жағдайына бейімдеудің ерекшеліктері	8079
1911.	Туранова А. А.	Бейімдік дене шынықтыру арқылы аутизм синдромы бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу	8082
1912.	Хайруллина Д. Е.	Мектептегі кәсіби бағдар беру жұмысы негізінде жасөспірімдердің саналы кәсіп таңдауын жетілдіру	8085
1913.	Чикова И. В.	О некоторых аспектах развития субъектности студента вуза: реалии и перспективы	8094
1914.	Шарапатова Р. Ж.	Бесінші сынып оқушыларын негізгі мектепке бейімдеу	8097

**ПОДСЕКЦИЯ 13.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

1915.	Аблаева Н. М., Волчихин А.А.	Проблемы физического развития в современном мире у подростков.	8101
1916.	Актаева А.Г., Мысан В.В.	Использование современных технологий (виртуальная реальность (vr) и цифровые тренажеры) в обучении и подготовке спортсменов и учащихся в возрасте 16-21 года.	8104
1917.	Алдабергенова Ж.Б.	Күш төзімділікті дамыту маңызы.	8106
1918.	Амантаева А.Б.	Биологические ритмы стрелков: влияние режима дня на точность.	8107
1919.	Асылханова Л.Д.	Құзыреттілік тәсілін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының ағылшын тіліндегі биология бойынша білім сапасын арттыру.	8112
1920.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстан республикасындағы есірткілікті үгіттеу: журналистикалық зерттеу.	8115
1921.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстандағы есірткіге тәуелділіктің қазіргі бейнесі және жастардың пікірі.	8118
1922.	Бусурман Д. Қ.	Оптимизация тренировочного процесса в беге на средние и длинные дистанции для школьников.	8124
1923.	Бейсекеева А.	Особенности подготовки дзюдоистов к соревнованиям различного уровня.....	8127
1924.	Бактыбай Н.К.	Жас боксшылардың дене қасиеттерін жетілдіру әдістері.	8128
1925.	Бақытжан Н.	Қазақтың ұлттық ойындары арқылы ойлау қабілеттері дамыту.	8133
1926.	Бойцова З.	Влияние психологической подготовки на результаты спортсменов в стендовой стрельбе.	8136
1927.	Болатов Б.Б.	Бокспен айналысатын 10-12жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамыту әдістемесі.	8138
1928.	Гончарук А.А.	Современные тенденции предмета физическая культура в общеобразовательной школе.	8140
1929.	Гуралевич Н.	Роль капитана в организации командной игры в волейболе.	8142
1930.	Даулет Д. Қ.	Психологическая подготовка дзюдоистов на соревнованиях.	8144
1931.	Дәуренбек А.	Дене шынықтырудың адамның ақыл-ой қызметіне әсері.	8146

1932.	Достов И. Б.	Бес асық қазақ халқының ойыны және оның қазіргі қоғамдағы маңызы туралы.	8150
1933.	Дауменов А.Б., Хамзин С.О.	История развития бокса как спортивной дисциплины.	8153
1934.	Елшибек Б.Ч., Ем Н.С.	Влияние занятий физической культурой на развитие когнитивных функций у детей младшего школьного возраста (7-10 лет).	8155
1935.	Ержанқызы А.	Волейбол арқылы 11-12 жас аралығындағы жасөспірімдердің физикалық қасиеттері мен дене дамуын арттыру.	8158
1936.	Есіркеп Қ. Ж.	Бастауыш сыныпта ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту.	8160
1937.	Еспембетова Г.	Дене шынықтыру құралдарын қолданудың педагогикалық технологиялары көмегімен жас еркін күрескерлердің дене қасиеттерін дамыту.	8164
1938.	Жемпеисова Ә.	Дене тәрбиесі барысында үйрету және дамыту негіздері.	8165
1939.	Жолдубаев А.А., Кожегалденов А.Г.	Роль бокса в физическом развитии подростков: влияние на здоровье, мотивацию и социальную адаптацию.	8169
1940.	Жулсаитова Г.Е.	Жаһандану жағдайында қазақтың ұлттық сәндік қолданбалы өнерінің рөлі.	8171
1941.	Закутняя С. Н.	Этические аспекты организации и проведения сурдлимпийских игр: взгляд тренеров и спортсменов.	8174
1942.	Иванова Д.	Влияние волейбола на физическое и психологическое развитие подростков.	8180
1943.	Изтаев Н.А.	Кибер алаяқтыққа қарсы тұрудағы құқықтық зерттеу: заманауи тенденциялар және әлемдік тәжірибелер.	8183
1944.	Иргетаева Т.М.	Жасөспірімдер волейболы: болашақ чемпиондарды тәрбиелеуді жетілдіру.	8187
1945.	Ильясов Ә. Е.	Жоо - дағы дене шынықтырудағы денсаулық сақтау технологиясы.	8190
1946.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8192
1947.	Какен А.Д.	14-15 жас аралығындағы баскетболшылардың жылдамдық-	8195

		күш қабілеттерін дамыту әдістемесі.	
1948.	Какимжан Н.	Дене тәрбиесінің жаңа технология арқылы баланы оқыта отырып, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.	8197
1949.	Күнтуған Ж.М.	Қазақстандағы ауа ластануы мен басқа да экологиялық аспектілеріне қатысты жаңа мемлекеттік құжаттарын талдау.	8201
1950.	Құрманова Ж. Қ.	Гендерные особенности судейства в волейболе: сравнительный анализ эффективности мужчин и женщин в роли арбитров.	8204
1951.	Касымова М.А.	Влияние карате на показатели выносливости у спортсменов 15–17 лет.	8208
1952.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8211
1953.	Лазарь Д. Д., Сериков Т.Р.	Формирование командной работы, через спортивные игры.	8214
1954.	Мамырхан Н.	Баскетбол секциясында шұғылданатын 12-13 жас жасөспірімдердің дене дайындығы мен функционалдық жағдайын дамыту әдістемесі.	8216
1955.	Мухтарова А.	Дене шынықтыру физиологиялық және биохимиялық негіздері.	8218
1956.	Mukhanova К.В.	The impact of sports on society.	8222
1957.	Нүсіпақын А.	Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің әдістемелік белсенділігін арттыру жолдары.	8224
1958.	Нугманова Г. М.	Ұлттық ойындардың оқушыларға үйрете отырып, бала бойындағы негізгі қасиеттерінің дамыту ерекшелігі.	8227
1959.	Оразғалиев А., Маратов Ч.	Футбол и образование: совмещение спорта и учёбы.	8232
1960.	Нурмагамбетова К. К.	Спортивная акробатика и олимпийское движение: барьеры и перспективы включения.	8234
1961.	Петренко Д.	Особенности тренировочного процесса спортсменов по академической гребле.	8236
1962.	Подсухина Е.Е.	Особенности психологической подготовки связующего игрока в профессиональном волейболе.	8238
1963.	Рахимова Ж.	Реабилитация травм в волейболе.	8243
1964.	Ракишев Ж.С.	Көшбасшылық – жастардың жеке тұлғалық дамуының негізі.	8245

1965.	Рахимова Ж.	Профилактика и реабилитация в волейболе.	8247
1966.	Серікбай А.	Дене шынықтыру жаттығуларының оқушылардың ағзасына тигізетін әсері.	8250
1967.	Серікова З.Қ.	Джиу-джитсуда (файтинг) техникалық-тактикалық іс-қимылдардың оқу процесін құру ерекшеліктері.	8254
1968.	Серикбаев Б.Т.	Дене шынықтыру мен спортты дамытудың өзекті мәселелері, үрдістері мен перспективалары.	8257
1969.	Сирлибаев М.К.	Білім берудегі гендерлік көзқарас мәселелері бойынша дене шынықтыру мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту.	8259
1970.	Сұлтанов Б.Е.	Влияние сотрудничества с тренером на карьеру и достижение спортсмена.	8264
1971.	Сұңғатолла М.	Профилактика травм у юных баскетболистов: анализ наиболее частных повреждений и методы их предотвращения.	8266
1972.	Темірғали Т.А., Басшибаев А.А.	Травмы в греко-римской борьбе: причины и профилактика.	8269
1973.	Тасқын А.	Студент жастардың дене тәрбиесімен үнемі айналысулары салауатты өмір салтын қалыптастыру негізі.	8271
1974.	Темиргалиева С.Е.	Современные вызовы и перспективы развития системы образования и воспитания в республике казахстан.	8275
1975.	Тлемисова К.К.	Психология победителя: что отличает чемпионов в волейболе.	8278
1976.	Toleukhanova A.A.	Factors contributing to the termination of athletic careers among sports major students.	8282
1977.	Төрегелді А.	Дайындықтың бастапқы кезеңінде 9-10 жас каратэшілерге спорттық қозғалыстарды үйретудің техникасы мен әдістемесі.	8284
1978.	Тюлюбаев Д.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	8286
1979.	Тюлюбаев Д., Кагенов А.	Физическое развитие детей 4–5 классов с использованием цифровых технологий в подвижных играх.	8288
1980.	Тюлюбаев Д.Б., Кагенов А.Р.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы	8289

		повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	
1981.	Тлеуберген А.Ж., Айтореева М.А.	Дене шынықтыру мен спорттың тұлға дамуына ықпалы.	8292
1982.	Умирова Д. Р.	Развитие двигательных навыков у детей младшего дошкольного возраста с помощью физкультурных праздников.	8294
1983.	Ушенина Е.С.	Оздоровительные физические упражнения при внутренних факторах риска у учащихся 9 классов.	8296
1984.	Ушенина Е.С.	Методы оценки психологического состояния спортсменов по пауэрлифтингу и их эффективность.	8302
1985.	Фарит Ж.	Әйелдердің еркін күресіндегі психологиялық қолдау мен қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы.	8306
1986.	Хватюк Д.	Травмы в пауэрлифтинге: причина и профилактика№	8308
1987.	Шилибаев Н.А.	Орта мектеп жасындағы оқушылардың техникалық дайындағының әдістемелік ерекшеліктері.	8311
1988.	Шилибаев Н.А.	Спорттық ұйымдардағы қаржылық менеджмент.	8313

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. <https://kaz.zakon.kz/bilim/6014058-okuz-agartu-ministriligi-sheteldik-balalardy-mektepke-kabyldau-erezhesine-ozgeris-engizdi.html>
2. Бәйнеш Ш.Б. Қазақстанда шетел тілін оқытудың дамуы мен қалыптасу тарихы.- Алматы, 2014.-364 б.
3. Александровская Э.М. Схема наблюдения за адаптацией и эффективностью учебной деятельности учащихся. https://sh-xislavichskaya-r66.gosweb.gosuslugi.ru/netcat_files/30/50/Metodiki_dlya_opredeleniya_urovnya_sformirovannosti_UUD_osnovnaya_shkola_.pdf
4. Гармаева Т.В. Особенности этнической идентичности младших школьников и подростков, проживающих в мегаполисе // Психологические исследования: электрон. науч. журнал. - 2016. - № 2 (10). <http://psystudy.ru/index.php/num/2010n2-10/310-garmaeva10.html>.
5. Салыматова Н.Р., Аманбаева Д.С. Шетелдегі әлеуметтік-педагогикалық жұмыс тәжірибесі. - Қарағанды: ҚарУ, 2021. - 396.
6. <http://rikatv.kz/>

ӘОЖ 376.3:616.896

БЕЙІМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ АРҚЫЛЫ АУТИЗМ СИНДРОМЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ОРТАҒА БЕЙІМДЕУ

Туранова Айдана Аскаровна

turanovaaidana03@gmail.com

6B03103 – «Педагогика және психология» БББ 4 курс студенті, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті, Астана қ.
Ғылыми жетекші –п.ғ.к., доцент Айберген А. І.

Аутизм синдромы бар балалардың әлеуметтік ортаға бейімделуі - қазіргі уақытта көптеген зерттеушілер мен мамандардың көкейінде жүрген өзекті мәселелердің бірі. Әлеуметтік қарым-қатынасқа, қоршаған ортаға және өзара қарым-қатынас жасаудағы қиындықтардың туындауы аутизм синдромы бар балалардың өмір сүру сапасына едәуір әсерін тигізеді. Әсіресе, мектеп жасына дейінгі балалар мен бастауыш мектеп жасындағы балалар үшін бұл мәселелер өзекті. Әлеуметтік дағдыларды дамыту, тіл мен қарым-қатынас мәселелерін шешу аутизм синдромы бар балалардың қоғамға бейімделу процесінің негізгі мақсаты болып табылады.

Аутизм синдромы қазіргі уақытта психикалық дамудың бұзылуының ерекше түрі болып саналады. Аутизм синдромы бар балалардың барлығында қарым-қатынас дағдылары, әлеуметтік ортаға бейімделуі және әлеуметтік-эмоционалдық дамуы бұзылған.

Аутизм шындықтан алшақтау, өзіне-өзі тұйықталу, сыртқы ынталандыруға реакцияның болмауы, қоршаған ортамен байланыста пассивтілік және гипер осалдық, яғни эмоционалдық осал ретінде қарастырылады. Аутизмнің негізгі белгілері баланың сыртқы түрі, мимикасы және ым-ишарасы арқылы басқалармен байланыс орнатуға туа біткен қабілетсіздігінде көрінеді. Аутизм синдромы бар балалар әртүрлі ыңғайсыз жағдайларға және әсерлерге тітіркену арқылы өзгеше жауап беруі мүмкін. Мұндай балаларда сөйлеу дамуының кешігуі байқалады, бұл интеллектуалды даму деңгейіне байланысты емес. Аутизмнің белгілері балаларда ерте байқалуы мүмкін, әдетте өмірдің отызыншы айына дейін көрінеді [1].

1943 жылы американдық психиатр Лео Каннер 11 жағдайдың бақылауын қорытындылай келе, бірінші болып психикалық дамудың типтік бұзылуы бар ерекше клиникалық синдром бар деген қорытындыға келді және оны «ерте балалық аутизм синдромы» деп атады. Лео Каннер бұл синдромның өзін сипаттап қана қоймай, оның клиникалық көрінісінің ең тән белгілерін де анықтады. Бұл зерттеу негізінен осы

синдромның қазіргі заманғы критерийлері үшін негіз болып табылады, ол кейінірек екінші атау алды - «Каннер синдромы». Осы синдромды анықтау қажеттілігі, шамасы, өзекті болғаны соншалық, Л.Каннерден тәуелсіз, ұқсас клиникалық жағдайларды 1944 жылы австриялық ғалым Х.Аспергер (Х.Аспергер) және 1947 жылы орыс зерттеушісі С.С.Мнухин сипаттаған [2].

Зерттеу тақырыбымыз бойынша отандық және шетелдік ғалымдар аутизм синдромының түрлі себептері мен салдарын зерттеп келеді. Әсіресе, генетикалық және экологиялық факторлардың аутизмнің дамуына әсері үлкен екендігі анықталады.

«Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» 2002 жылғы 8 тамыздағы Қазақстан Республикасының №345 Заңына сәйкес, білім беру жүйесі балалардың жеке тұлғасын дамытуға, олардың шығармашылық қабілеттері мен қоғамдық белсенділігін арттыруға, әлеуметтік бейімделуді қамтамасыз етуге, ғылыми-техникалық және дене шынықтыру, көркем өнер саласындағы мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталуы керек. Сонымен қатар, мүмкіндігі шектеулі балалардың қоғамға бейімделуіне, білім алуына тең мүмкіндіктер жасау қарастырылған. Баланың Конституциямен кепілдендірілген құқықтары мен заңды мүдделерін жүзеге асыруға байланысты туындайтын мәселелер балаларды қоғамда толыққанды өмір сүруге дайындауға, олардың әлеуметтік және шығармашылық белсенділігін дамытуға, жоғары адамгершілік және патриоттық қасиеттерді қалыптастыруға, сондай-ақ ұлттық құндылықтарға негізделген жалпы адамзаттық дүниетаным қалыптастыруға бағытталған. Сонымен қатар, бұл заңда мүгедек балалардың, ерекше қажеттілігі бар балалардың дене және ақыл-ой қабілеттеріне, олардың қалауларына сәйкес білім алу, мамандық таңдау, шығармашылық және қоғамдық қызметке қатысу құқығы бекітілген [5].

Қазақстанда аутизм синдромы туралы алғашқы ғылыми зерттеулер 2000 жылдардың басында басталды. Қазақстандық Ұлттық ғылыми практикалық орталықтың психологі

М.Баймұхановнаның қазақ балаларының денсаулығын қамтамасыз ету тәсілдері мен жолдарын зерттеген Н.Д.Ұнарбекованың, дамуында ауытқуы бар балаларды зерттеген. Қазіргі кезеңде аутизмді зерттеу өрісі кеңейіп отыр. Қазақстандық ғалымдар тоқтала кетсек, Н.Д. Ұнарбекова, С.О. Баянқұлова, М.Ә. Перленбетов, Г.Қ. Айқынбаева, Б.Б. Қашхынбай, А.А. Наурызбаева, А.Қ Махадиевалар аутизм синдромы бар балалар мәселесін зерттеді. 2008 жылдан бастап аутизм спектрі бұзылған балалардың саны невропатологтарда жиі тіркеліп жатыр, алайда тек күрделі мінез-құлықтың бұзылуы бар балалар ғана арнайы мамандарға жіберіледі. Қазіргі уақытта аутизм синдромы қойылған балаларға, аутизм синдромы бар балалардың отбасыларына, сондай-ақ «балалар психиатриясы» саласына қатысты қоғамдық қабылдау мен теріс көзқарастар әлі де бар. 2010 жылдан бастап жүргізіліп келе жатқан ресми статистикалық деректерге сәйкес, 2010-2012 жылдары аутизм спектрі бұзылған балалардың саны артқан. Ал қазіргі таңда, Қазақстанда соңғы жылдары балаларға аутизм синдромын қою барысында балалар невропатологтары, арнайы мамандары, тіпті балабақша тәрбиешілері мен білікті логопедтер де қатыса алатыны байқалады [3].

Әлеуметтік бейімделуді қамтамасыз етудің тиімді жолдарының бірі ретінде бейімдік дене шынықтыру қарастырылады. Жалпы осы салада көптеген ғалымдар мен зерттеушілер әлеуметтік ортаға бейімделуге ықпал ететін түрлі дене шынықтыру әдіс-тәсілдерін ұсынуда. Бейімдік дене шынықтырудың балалардың психикалық, физикалық және әлеуметтік дамуына әсері жайында теориялық және практикалық зерттеулер бар.

Бейімдік дене шынықтыру-бұл денсаулығында ақаулары бар, оның ішінде мүгедетектерге арналған дене тәрбиесінің түрі. Бұл бағыттың негізгі мақсаты-адамның өмірге толық дайын болуын қамтамасыз ету, өзінің қажеттіліктерін өзі орындауы, оның әлеуметтік бейімделуін және қарым-қатынасты жақсарту. Жалпы бейімдік дене шынықтыру адамдардың денсаулық жағдайын жақсартуға, олардың қоғамға толыққанды интеграциялануына, сондай-ақ физикалық, интеллектуалды, эмоционалды және этикалық дамуына көмектеседі. Ол денсаулықтағы ауытқуларды түзетуге, физикалық және

психологиялық жағдайды оңтайландыруға бағытталған жаттығулар, әдіс-тәсілдердің жиынтығы болып табылады [4].

Бейімдік дене шынықтыру саласы бойынша аутизм синдромы бар балалардың әлеуметтік ортаға бейімделуінде бірнеше мақсат-міндеттерді жүзеге асырады:

-Біріншіден, әлеуметтік дағдыларды дамыту. Бейімдік дене шынықтыру арқылы орындалатын жаттығуларда балалар топта жұмыс істеп, коммуникациясы артып, әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытады. Бұл оларды қоғамға, мектепке немесе басқа әлеуметтік ортаға бейімдеуде маңызды рөл атқарады.

-Екіншіден, эмоциялық тұрақтылықты арттыру. Бейімдік дене шынықтыру балалардың эмоционалдық жағдайын тұрақтандыруға көмектеседі. Физикалық белсенділік, арнайы жаттығулар стрессті төмендетіп, баланың өзін-өзі реттеу қабілетін дамытуға әсер етеді.

-Үшіншіден, қолдау және ынталандыру. Әлеуметтік бейімделу процесінде балалар бір-біріне қолдау көрсетуді үйренеді. Және балаларға да жылы сөздер айтып, әр орындаған жаттығуынан кейін мақтау сөздері өте маңызды. Аутизм синдромы бар балалар үшін өзара ынтымақтастықты қалыптастыру да құнды.

-Төртіншіден, қозғалыс дағдыларын дамыту. Аутизм синдромы бар балалардың көпшілігінде дене қозғалыстарының дамуы баяу болады. Ал бейімдік дене шынықтыру бұл мақсатта да көмектеседі. Себебі орындалатын дене жаттығулары арқылы баланың моторикасы жақсарады.

Аутизм синдромы бар балалардың моторлық дамуы бейімдік дене шынықтыру арқылы жүзеге асырылады. Жаттығуларды орындамас бұрын бөлмедегі кеңістікті ұйымдастыруды мұқият ойластыру қажет. Орындалатын жаттығулар барысында қолданылатын барлық заттар мен құрал-жабдықтар баланың көзіне көрінетін жерде болуы керек [6].

Бейімдік дене шынықтыру барысында аутизм синдромы бар балаларға ерекше көңіл бөлу қажет. Олар көбінесе кеңістікте бағдарлауды және әлеуметтік өзара әрекеттесуді қиындықпен қабылдайды, сол себепті барлық құрал-жабдықтар, әдістер мен жаттығулар түсінікті болуы шарт. Әр жаттығудың мақсаты мен қадамдары нақты және қарапайым болуы керек. Сонымен қатар, аутизм синдромы бар бала жаттығуларды әрі қарай орындап, жалғастырып отыру үшін ол тұрақты мотивацияны қажет етеді, сондықтан да сабақтар қызықты әрі көңілді болуы керек.

Осы орайда, аутизм синдромы бар балаларға қолданылатын бағдарламаға тоқтала кетсек, Э.В. Плаксунованың педагогикалық тәжірибесінде қолданылған ие бағдарлама-«Моторлық азбука». Аутизм синдромы бар балаларды физикалық тәрбиелеуде осы бағдарламаны қолдануға болады.

Э.В.Плаксунованың «Моторлық азбука» бағдарламасының ұсыныстары аутизммен ауыратын балалардың қозғалыстарды үйрену және қозғалыс саласындағы бұзылуларды түзету ерекшеліктерін көрсетеді. Бағдарлама келесі кезеңдерді ұсынады :

1. Өз денесінің кеңістігіндегі қозғалыстарды қабылдауды және қайталауды үйрену.

2. Сыртқы кеңістіктегі қозғалыстарды орындауды үйрену.

3. Заттарсыз және әртүрлі заттармен дәл әрекеттер орындауды үйрену.

Плаксунованың моторлық азбукасы – бұл әдіс аутизм синдромы бар балалардың қозғалыс белсенділігін дамытуға бағытталған. Плаксунова моторлық дағдыларды қалыптастыру үшін арнайы жүйеленген жаттығулар кешенін ұсынды. Бұл әдіс арқылы балалар қарапайым қозғалыстардан бастап, күрделі қимылдарды үйренуге дейін жүйелі түрде дамиды. Сонымен қатар, моторлық азбука дененің әртүрлі бөліктерін саналы түрде басқаруға үйретеді, бұл өз кезегінде когнитивті және сөйлеу дағдыларының қалыптасуына оң әсерін тигізеді.

Қорытындылай келе, аутизм синдромын толықтай емдеу мүмкін болмағандықтан, қазіргі таңда еліміздегі басты мақсаттарымыздың бірі-ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға білім алу мен өмір сүру барысында қажетті көмек көрсету. Қазақстандағы арнайы білім беру жүйесінде бейімдік дене шынықтырудың интеграциялануы аутизм синдромы бар

балаларға әлеуметтік белсенділік пен шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін өте қажет. Бұл бағыттағы әдістер мен жаттығулар балалардың өмір сапасын арттыруға, олардың қоғамда толыққанды бейімделуіне көмектеседі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Астапов, В.М. Коррекционная педагогика с основами нейро- и патопсихологии [Электронный ресурс] / В.М. Астапов. – М.: ПЕР СЭ, 20 06. – 176 с. – Режим доступа: UR L: <http://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=233327>
2. Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М. Аутичный ребенок: пути помощи Аутичный ребенок: пути помощи [Текст] / О.С. Никольская, Е.Р. Баенская, М.М.Либлинг. - М.: Теревинф, 1997. 9- 341 с.
3. К.З. Садуакасова, Л.З. Енсебаева- Аутизм. Даму тарихы. Қазақстандағы жағдайы. 2018-178 с.
4. История и общая характеристика адаптивной физической культуры / Под общей ред. проф. С.П. Евсеева. — М.: Советский спорт, 2003. 31-32 с. - 448 с.: ил. Т11 15ВМ 5-85009-855
5. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345 қаулысы. [Электрондық ресурс]: Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі. - Қолжетімді: [О правах ребенка в Республике Казахстан - ИПС "Әділет"](#)
6. Средства и методы адаптивной физической культуры в обучении детей дошкольного возраста, имеющих ограниченные возможно сти здоровья: методические рекомендации / Сост. Н.П. Курна кова. – Южно-Сахалинск: Изд-во ИРОСО, 2022. 26 с. – 52 с.

ӘОЖ 37.048.4

МЕКТЕПТЕГІ КӘСІБИ БАҒДАР БЕРУ ЖҰМЫСЫ НЕГІЗІНДЕ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ САНАЛЫ КӘСІП ТАҢДАУЫН ЖЕТІЛДІРУ

Хайруллина Дильназ Ерболатовна

hajrullinadilnaz@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ Білім жоғары мектебі "Педагогика және Психология" білім беру бағдарламасының 3-курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., Атемова Қалипа Тұрсынқызы

Қазіргі еңбек нарығында жасөспірімдердің саналы кәсіби таңдауы маңызды мәселе болып отыр. Марк Лентон Савикастың ғылыми зерттеулерінде мектептегі кәсіби бағдар беру жүйесінің тиімділігі оқушылардың болашақ мамандығын саналы түрде таңдауына ықпал етеді[1]. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросының статистикасына сүйенсек, 2022 жылы елімізде жұмыс істейтін халықтың 22,1% өз мамандығы бойынша жұмыс істемейді, соңғы жылдары бұл көрсеткіш өсіп келеді[2]. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасының Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі білім беру мекемелерін бітірген түлектердің шамамен 40%-ы алған мамандығы бойынша жұмыс істемейтінін атап өтті[3]. Бұл деректер білім беру жүйесі мен еңбек нарығының қажеттіліктері арасындағы үйлесімсіздік мәселесін көрсетеді. Сондықтан Қазақстандағы кәсіби бағдар беру тәжірибесі әлі де жүйелі талдауды қажет етеді. Бұл оқушылардың кәсіби бағдарлануын психологиялық-педагогикалық тұрғыдан жетілдіру, ғылыми негізделген әдістерді анықтау және ұсыныстарды әзірлеу сияқты іс-әрекеттер жүзеге асуы қажет.

Жасөспірімдердің кәсіби бағдарлануы олардың болашақ мамандық таңдаудағы саналы шешім қабылдауына әсер ететін маңызды факторлардың бірі болып табылады. Бұл мәселе көптеген зерттеушілердің еңбектерінде қарастырылған. Е. А. Климовтың